

SOSYAL TARİH

ULUSLARARASI SOSYAL TARİH
ENSTİTÜSÜ TÜRKİYE BÖLÜMÜ

2002

Merhaba dostlar,

Bültenimizin ilk sayısı 1000 adet basıldı. Büyük kısmı Türkiye’de olmak üzere adres listemizde yeralan ve dünyanın değişik mekanlarında bulunan araştırmacılara, gazetecilere, yayın organlarına, sivil toplum örgütlerine gönderildi. Bu sayımız da yine aynı adet basılacak ve yenilenen listemizde yeralan bütün adreslere gönderilecek. Düzenli edinmek isteyenlerin adreslerini bize bildirmeleri yeterlidir. Ayrıca adres değişikliklerini lütfen iletiniz.

Birinci sayımızla ilgili bir hayli anlamlı tepkiler aldık. Bunların hepsi için teşekkür ediyoruz. Ayrıca çok sayıda başvuru aldığımızı belirtelim. Araştırma yapmak olanaklarıyla ilgili bu başvuruların tümüne ayırmızsız yanıt verdik. İleride daha geniş bilgi vermek kaydıyla şimdilik şunu belirtelim. Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü’nde (USTE) araştırma yapmak, bağlı olduğunuz bilimsel kuruluşun veya sizin olanaklarınızla doğrudan bağlantılı bir sorundur. Bizim görevimiz, varolan veya oluşan koleksiyonlardan optimal yararlanmanızı sağlamaktır. Elbette geniş kadrolu araştırma bölümümüzün belirli bir program çerçevesinde yürüttüğü araştırma ve yayın faaliyetini de bu arada belirtmek gerekir.

‘Sosyal Tarih’ in çıkışının en olumlu yanlarından birisi, elinde tarihsel materyal olup bunu en iyi bir biçimde değerlendirmeyi düşünenlere amaca uygun bir çözüm yolunu göstermesidir. İlk sayımızdan sonra kendiliğinden bizimle ilişkiye geçip uzun süredir korudukları kişisel veya örgütsel materyali Enstitü’ye devredenlerin sayısındaki artış bunun bir kanıtıdır.

Öncekinde olduğu gibi bu sayımızda da Türkiye ile ilgili topladığımız materyal ve Enstitü’ümüzle bağlantılı kimi gelişmeler hakkında bilgi vereceğiz. Ayrıca bölüm başkanlarından sayın Frank de Jong varolan koleksiyonların araştırmacılara sunulması ve bu bağlamda okuma salonuyla ilgili bazı bilgileri sizlere aktaracak. Kapaktaki büyük fotoğrafta Nazım haptisten çıktıktan hemen sonra Vâ-Nû’lerin evinde (1951); küçük fotoğrafta ise Bulgaristan’ ın Razgrad kentinde Türklerle olan karşılaşması (17 Haziran 1951) sırasında görünüyor.

Sevgiler ve saygılar...

Zülfikar Özdoğan

SOSYAL TARİH: ULUSLARARASI SOSYAL TARİH ENSTİTÜSÜ (USTE) BÜLTENİ

• SAYI 2 • 2002 • YAZIŞMA ADRESİ: ZÜLFİKAR ÖZDOĞAN • E-MAIL: ZOZ@IISG.NL •
• CRUQUIUSWEG 31, 1019 AT, AMSTERDAM • HOLLANDA •
• TEL: + 31 20 668 58 66 • FAX: + 31 20 665 41 81 • URL HTTP://WWW.IISG.NL •

Yeni koleksiyonlar

'BARİŞ DERNEĞİ İLE AVRUPA'DA DAYANIŞMA ETKİNLİKLERİ ARŞİVİ

1980 12 Eylül askeri yönetimi, benzerlerinde olduğu gibi, bütün muhaliflere yönelik acımasız anti-demokratik karakteriyle tarihteki olumsuz yerini aldı. 'Barış Derneği' ne yönelik yasaklama, baskı, tutuklama ve yargılama süreci bunun çok açık bir örneğini oluşturmaktadır.

Barış Derneği, 70'li yılların ortasında, 'soğuk savaş'ın iki ana cephesini oluşturan Batı ve Doğu bloklarının kesiştiği coğrafyada stratejik bir konumda bulunan Türkiye'de aydınlar, sanatçılar, bilim, politika ve devlet adamları tarafından kuruldu. Amaç; her türlü savaş eğilimine karşı durmak, barış kültürünü yaymaktır. 12 Eylül askeri yönetiminin ilk işlerinden birisi bu derneği kapatmak oldu. Yargılamalar yıllarca sürdü. Bunun dünya kamuoyunda tepki doğurması kaçınılmaz bir olaydı. Zamanla bu tepki geniş katılımı bir kampanyaya dönüştü. İşte geçtiğimiz yıl Enstitü'müze ulaşan sekiz koli, bu kampanyanın bütün materyalından oluşuyor.

Henüz envanteri çıkarılmayan arşivde bulunan materyalin genel özelliklerini arşivi Enstitü'müze ileten sevgili Mehmet Ali Dikerdem şöyle tanımlıyor: '1. Grafik malzemeleri: fotoğraf, babamla (Mahmut Dikerdem-Barış Derneği Genel Başkanı, red.) yapılmış bir saatlik TV röportajı, kampanya flaması. 2. Barış Derneği Dayanışma Kampanyası'nın tüm yazışmaları. Harold Pinter, Arnol Wesker, Graham Greene vd. yabancı aydınlardan gelen mektuplar; ayrıca rahmetli Behice Boran ve Mustafa Ekmekçi vb yerli aydınlarla olan yazışmalar. 3. Kampanyanın etkinlikleri: Amerikan Kongresi, İngiliz Parlementosu, Avrupa

Birliği ile birlikte yapılan çalışmalar. Yapılan konuşmaların ve verilen brifinglerin örnekleri. 4. Kampanyanın yayınları. 5. Kampanyadan esinlenen yayınlar. Özetle; 1982-87 kesiti içerisinde Londra'da Avrupa kamuoyuna yönelik tüm çalışmaların belgeleri..'

TÜRKİYE'DE ANARŞİST HAREKETLER

Türkiye'deki sol hareketin 1980'lere dek olan dönemle ilgili en karakteristik özelliği anarşist düşüncenin etkisi dışında gelişmiş olmasıdır. Çünkü, anarşist hareketle ilgili düşünceleri doğrudan değil, karşıtlarından, yani Marksizmin ustalarından, onların eleştirileri çerçevesinde öğrenmişlerdir. Yani sonuç olarak kıta Avrupasını uzun süre etkileyen bu düşüncenin, yani anarşizmin esamesi Türkiye sol hareketinde okunmamıştır. Bunun sol hareketin genel tarihsel evrimi üzerinde bıraktığı etkiler kuşkusuz hâlâ araştırma konusudur.

80'lerden itibaren ise yeni ve genç bir anarşist hareketin Türkiye'de boyverdiğini görüyoruz. Enstitü olarak bu yeni hareketi ilgiyle izliyoruz. Kuşkusuz sadece izlemiyoruz, bu harekete bağlı grupların materyalini özenle topluyoruz. Bu bağlamda sayılarını tam olarak topladığımız periyodikler şunlardır: 'Ateş Hırsızı', 'Amargi', 'Anarşi', 'Anarşist Bildiriler', 'Anarşizmbugün', 'Apolitika', 'Efendisizler', 'İşyan', 'Kara', 'Kara Mecmu', 'Kara sanat', 'Bakaya', 'Vicdani Red'. Periyodiklerin dışında kitaplar, broşürler, fazinler (illegal fotokopi gazeteler), duvar gazeteleri, bildiriler, afişler, fotoğraflar vb. yazılı ve görsel materyal sistematik olarak toplanıyor. Toplama alanımız şimdilik daha

çok İstanbul, Ankara ve İzmir ile sınırlı; bu kentlerin dışındaki anarşist grupların materyalini ise ancak kendilerinin bizimle bağlantı kurmalarıyla elde edebiliriz. Ayrıca yukarıda başlıklarını belirttiğimiz yayınların dışında bilmediklerimiz varsa lütfen bize iletin. Çünkü Türkiye anarşist hareketinin bilimsel çalışmalara konu olabilmesi toplanan materyalin kapsamı ve içeriğiyle doğrudan bağlantılıdır.

DR. M. HULUSİ DOSDOĞRU

Dr. Hulusi Dosdoğru, 'Eski Tüfek' komünistler neslinden. 1915 yılında İstanbul'da doğdu. Henüz daha Kabataş Lisesi'nde okurken dönemin ünlü dergilerine hikayeler ve denemeler yazmaya başladı. Bu tür sanat yazılarını yazmak yaşamının her döneminde devam etti. 40'lı yılların ortasında eşi Dr. Sabire Dosdoğru ile işçi sağlığı üzerine ilk yazıları yazmaya başladılar.

Hulusi Dosdoğru, 1946 yılında, Dr Şefik Hüsnü Değmer ve arkadaşlarıyla birlikte

ANARŞİST
GENÇLİK
FEDERAS-
YONU'NUN
YAYGIN
PROPAGANDA
MATERYAL
INDAN BİR
ÖRNEK.

sıkıyönetim tarafından kapatılan Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi (TSEKP) mensubu olarak tutuklandı, 17 ay hapis yatıp daha sonra bir yıl hapis cezasına çarptırıldı. Hulusi Dosdoğru, daha sonra 1953 yılında evine ve muayenehanesine komünistler geliyor iddiasıyla tutuklandı. Hasta kayıt defterlerini kanıt olarak gösterip serbest kalmasını sağladı. Aynı nedenle birçok kez emniyete çağrılıp ifadesi alındı ve her defasında hasta kayıt defterleri serbest kalmasında önemli bir rol oynadı. Eşi Dr. Sabire Dosdoğru ise 'Türkiye Barışseverler Derneği' nin üyesiydi. Dernek 1951 yılında askeri mahkeme tarafından kapatıldı ve yöneticileri mahkum oldular.

Dr. Sabire Dosdoğru'nun Türkiye İşçi Partisi'nden istifa mektubu dışında bütün materyal Dr. Hulusi Dosdoğru'ya ait. Bunlar; hasta kayıt defterleri; kendisinin yazdığı 'Yitik' romanının ve 'Perşembenin gelişi' makalesinin daktilo metinleri; Türkiye Devrimci

Öğretmenler Birliği Tüzüğü (teksir, 1971); THKP-C'nin daktiloyla çoğaltıp dağıttığı 'Kurtuluş' dergisinin ilk sayısı (1971) vd.

DİSK FOTOĞRAFLARI

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve bağlı sendikaların 1970'li yıllardaki mücadelesi kuşkusuz ileride birçok araştırmanın konusu olacaktır. Bu tür araştırmalarda görsel materyalin önemi giderek artıyor. Enstitü'müzde DİSK ve bağlı sendikaların mücadelesiyle ilgili bir hayli fotoğraf, afiş, video filmi ve diğer görsel materyal var. Geçtiğimiz yıl eklenen yüzlerce fotoğrafla koleksiyonumuz bir hayli zenginleşti.

HOLLANDA İSLAMİ EĞİTİM VE ÖĞRETİM VAKFI (ISNO)

Yakın zamana dek, islami kökenli bir örgütün arşivini sol gelenekten gelen bir kuruma kendiliğinden getirip bırakacağını söyleselerdi, kimse inanmazdı. Ama o inanılmayacak şey geçen

yıl gerçek oldu. Hollanda İslami Eğitim ve Öğretim Vakfı'nın (ISNO) kurucularından ve yöneticilerinden sevgili Mehmet Tütüncü vakfın bütün arşivini bizzat Enstitü'ye gelerek teslim etti.

ISNO (İslamitische Stichting Nederland voor Onderwijs en Opvoeding), 1988 yılında kuruldu. Amaç, Hollanda yasalarının tanıdığı sorumluluklar ve haklar çerçevesinde islam dinini temel alan ilkokulların kurulmasını ve bunların eşgüdümünü sağlamaktır. Ama bu hakkın kullanılması yazıldığı kadar kolay olmadı. Bilinen toplumsal önyargıların ve bürokrasinin çarkının kırılması için çetin bir mücadele vermek gerekiyordu. ISNO bu mücadeleyi verdi, amacına ulaştı ve 1993 yılında kendini feshetti. Bugün Hollanda'da 32 tane islami ilkokul var ve sürekli yenileri kuruluyor. Ama tartışmalar bitmedi, hatta 11 Eylül olaylarından sonra giderek şiddetlendi. İşte ISNO'nun arşivi bizi bu tartışmaların ilginç bir

İŞÇİLER I
MAYIS
AFİŞLEME-
SİNDE. 1977 -
İSTANBUL.

dönemine, ilk evresine götürüyor.
Henüz envanteri çıkarılmayan arşivin incelenmesi hiçbir ön izine tabi değildir.

JAK DEN EXTER KOLEKSİYONU

Jak den Exter, 70'li yıllardan buyana göçmen işçilerin sorunlarıyla yakından ilgilendi ve bu amaçla oluşan eylem gruplarında aktif olarak çalıştı. Aynı zamanda anti-faşist eylem gruplarında ve Türkiye kökenli faşistlerin Hollanda'da deşifre edilmesi için düzenlenen eylemlerde yer aldı. Jak den Exter'in geçen yıl Enstitü'müze bıraktığı ama devamının geleceğini umduğumuz materyali genel olarak şu başlıklardan oluşuyor: De Werkgroep Internationaal Beleid ve Peregrinus Stichting ile ilgili kişisel materyal; illegaller için eylem; geri dönüş sorunu; göçmen Türkler ve Faslılarla ilgili yayınlar ve dökümantasyon.

ESKİ DERGİLER KOLEKSİYONU

Eski dergiler koleksiyonumuzu her yıl zenginleştirmek uygulamasına devam ediyoruz. 2001 yılında raflarımızı dolduran eski dergiler şunlardır:

'Akademi'

Fikir hareketleri, onbeş günlük, İstanbul
Sahibi: Cahit Tanyol
No: 1 (Mayıs 1946) - 8 (Eylül 1946) Tam yaygın.

'Arkadaş (Mekteplilere Arkadaş'

Sevgili Evlad-ı Vatanın Tenvir-i Efkârına Hâdım Edebi, Fenni, Ahlâki Mecmuadır. Onbeş günlük. İstanbul.
Müdürü: Midhat Sadullah (Sander)
No: 1 (5 Kânunsani 1325) - 14 (15 temmuz 1326) (1910)

'Arkadaş'

Her şeyden bahseder resimli mecmua.
Haftalık. İstanbul.

Sahibi ve müdürü: Sedat Simavi
No: 1 (27 Haziran 1928) - 35 (20 şubat 1929).
Bazı sayılar fotokopi.

'Asri Hafta'

Haftalık Türk gazetesi. İstanbul.
Sahibi: A. Sudi - Ali Haydar
No: 1 (7 Kânun II 1926) - 41 (2 Kânun I 1926).
Bazı sayıları fotokopi.

'Cem'

Siyasi, Edebi, Musavver Mizah Mecmuası.
Haftalık - Onbeş günlük.
İstanbul.
Sahibi ve Müdürü: Cemil Cahit (Cem).
Sermuharriri: Refik Halid (Karay)
1. Seri: 1 (28 Teşrinsani 1326) - 43 (6 Teşrinsani 1328)
2. Seri: 1 (15 Kânunevvel 1927) - 49 (2 Mayıs 1929)
Bazı sayıları fotokopi.

'Davul'

Edebi mizah gazetesi. İstanbul.
Sahibi: Vasif.
No: 1 (14 Teşrinevvel 1324) - 24 (14 Nisan 1325) (1908-1909)
Tam yaygın. İki sayısı fotokopi.

'Elhan'

İki haftada bir Perşembe günleri intişar eder. Edebi, ahlâki, içtimai, terbiyevi mecmua.
Naziri: Ahmed Hamdi Manastır.
İstanbul
No: 1 915 K. Sâni 1327) - 2 (31 K. Sâni 1327)
No: 1 (3) (1 Mart 1328).

'Eşek'

İnsanlara ders-i edeb verir.
Beynelmillel hayvan gazetesidir.
Sermuharriri: Kıbrisi Dış Kışar (Baba Tevfik). İstanbul.
1326. Tam yaygın.

'Gün'

Günlük akşam gazetesi. İstanbul.
Sahibi: Ercüment Karacan.
Müdürü: Abdi İpekçi.
No: 1 (3 Nisan 1961) - 45 (Mayıs 1961).
Tam yaygın.

'Hamle'

Edebiyatta, sanatta, fikirde, ilimde.

Müessisi: Celaleddin Ezine.
Aylık. İstanbul.
No: 1 (Ağustos 1940) - 5 (1. Kânun 1940).
İki sayısı fotokopi.

'Harb Mecmuası'

Asker ve muharebeden bahseden risale-i musavvere.
Aylık. İstanbul.
No: 1 (Teşrinsani 1331) - 27 (Haziran 1334) (1915-1918).

'Hür Adam'

Siyasi, içtimai, müstakil gazete.
Salı ve Cuma günleri çıkar.
İstanbul.
Sahibi: Sinan Omur.
No: 1 (Eylül 1950) - 58 (Mart 1951).
Bazı sayıları eksik.

'İstişare'

Hukuk ve siyasyattan bahis ilmi, edebi mecmua.
Haftalık. İstanbul.
Müessisi: Suad Muhtar.
No: 1 (Eylül 1324) - 27 (Mart 1325) (1908-1909).

'Meram'

Vatan ve milletin menafine hâdım dini, siyasi, felsefi, edebi, içtimai mecmuadır.

'HARB
MECMUASI'
SAYI 1,
TEŞRINSANI
1331 (1915)
KAPAK
FOTOĞRAFI:
SULTAN
MEHMED IV.

Sahib-i imtiyaz: Refet Avni.
İstanbul.
No: 1 (30. 1. Teşrin 1324) - 10 (2
Kânun 1324).
Bazı sayıları fotokopi.

'Meşale'

Onbeş günde bir çıkar sanat ve
edebiyat mecmuası.
Müdür-i mesul: Yusuf Ziya
(Ortaç). İstanbul.
No: 1 (Temmuz 1928) - 8 (15 T.
Evvel 1928).
Bazı sayıları fotokopi.

'Tef'

Haftalık siyasi mizah
gazetesi. İstanbul.
Sayı 1 (7 Ağustos 1954) - 54 (13
Ağustos 1955).
Bazı sayıları fotokopi.

'Türk Birliği'

Anadolu, Kafkas, Azerbaycan
Türkçülüğünün sesi aylık
milliyetçi, kültür ve sanat dergisi.
Ankara.
No: 1 (Nisan 1966) - 12 (Mart
1967).

Envanteri 2001 yılında çıkarılan veya yenilenen arşivler

VÂ - NÜ

Wil van der Zwet, geçtiğimiz yıl
Leiden Üniversitesi'nde
Türkoloji Bölümü'nü bitirdi ve
bitirme tezi olarak Vâlâ
Nureddin ve eşi Müzehher
Vâ-Nü'nün yaşamını seçti. Bu
amaçla stajını Enstitü'müzde
yaptı ve öncelikle Vâ-Nü'lerin
USTE'ne bırakmış olduğu özel
arşivin envanterini çıkardı. Wil
van der Zwet'e teşekkürlerimizin
yanında üzerinde çalıştığı
bitirme tezi için de şimdiden
başarılar diliyoruz.

Çıkarılan envanter esas itibariyle
iki bölümden oluşuyor;
Müzehher Vâ-Nü ve Ahmed
Vâlâ Nureddin Vâ-Nü'nün kişisel
materyali. Ayrıca başlangıçta bir
de genel bölüm var.

Vâ-Nü arşivini belirleyen üç
temel özellikten sözedebiliriz :
Birincisi; gerek Vâlâ Nureddin
gerekse Müzehher Vâ-Nü'nün
yaşadıkları dönemin sanat, bilim
ve politik kişileriyle yaptıkları
yazışmalar ki o dönemin
düşünsel yaşamının bir nevi
aynası gibidir. Bunların arasında
Mehmet Ali Aybar, Behice
Boran, Şevket Süreyya Aydemir,
Celile hanım (Nazım'ın annesi),
Pertev Boratav, Muhsin
Ertuğrul, Vedat Günyol,
Sertel'ler, Ruhi Su, Hıfzı Topuz,
Yahya Kemal Beyatlı, Hasan Ali
Yücel, Nurullah Ataç, Elif Naci,
Vedat Nedim Tör ilk başta göze
çarpan isimler ve tabiatıyla daha
onlarca var.

Arşivin ikinci ana özelliği; gerek
Vâlâ Nureddin'in gerekse
Müzehher Vâ-Nü'nün gazeteci
ve yazar olarak makalelerinin ve

eserlerinin orijinallerini
barındırmasıdır.

Üçüncü özelliği ise ; en yakın
dostları Nazım Hikmet'in
hapisneden gönderdiği
mektupların, şiirlerin, oyunların
ve onunla ilgili yazışmaların
yer almasıdır. Nazım'ın
Vâ-Nü'lerin yaşamındaki özel
yeri arşivlerinde de açık bir
biçimde görülebiliyor. Arşivi
incelemek herhangi bir ön izine
tabi değildir.

TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARI VE SOSYAL HAREKETLER (HUMAN RIGHTS AND SOCIAL MOVEMENTS IN TURKEY)

Birkaç yıl önce Türkiye'deki
insan hakları ve sosyal
hareketlerle ilgili
dökümantasyon çalışmasına
başladığımızda elimizde çok az
materyal vardı. Geçtiğimiz yıl
envanteri çıkarılanların tümü
dikkate alındığında bir hayli yol
aldığımızı tespit ettik.

Öncelikle politik parti ve
gruplarla ilgili bir hayli materyal
bir araya getirildi. Bunlar
arasında Anap, Birleşik Sosyalist
Parti (BSP), Cumhuriyet Halk
Partisi (CHP), Cumhuriyetçi
Türk Partisi (CTP), Demokrasi
Partisi (DEP), Demokrat Merkez
Parti, Demokratik Sol Parti
(DSP), Demokrat Türkiye Partisi
(DTP), Devrimci Halk Partisi
(DHP), Devrimci Yol/Devrimci
İşçi, Devrimci Sol/ DHKP-C,
Devrimci Sosyalist İşçi Partisi
(DSİP), Ekim, Fazilet Partisi,
Güneşe Çağrı (şimdilik
araştırmaya kapalı), Halkın

Demokrasi Partisi (HADEP), Halkın Emek Partisi (HEP), İşçi Partisi (İP), İşçinin Sesi, Kawa, Kıvılcım yanlısı gruplar, Partiya Komünist a Kurdistan, Kürdistan Öncü İşçi Partisi (PPKK), Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK), Kurtuluş, Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖDP), PKK, Rızgari, Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP), Sosyalist İktidar Partisi (SİP), Sosyalist Parti, Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP), Türkiye Devrim Partisi (TDP), Türkiye Devrimci Komünist Partisi (TDKP), Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği (TİKP), Türkiye İşçi Partisi (TİP), Türkiye Komünist Emek Partisi (TKEP), Türkiye Komünist İşçi Partisi (TKİP), Türkiye Komünist Partisi (TKP), Türkiye Komünist Partisi/Birlik (TKP/B), Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML), Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi ve KOMKAR, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP), Yeni Demokrasi Hareketi (YDH), Yeşiller Partisi sayılabilir.

Diğer kuruluşlardan ise Atatürk Vakfı, 68'liler Birliği Vakfı, Bethnahrin Yurtsever Devrimci Örgütü (BYDO), Beyoğlu Platformu, BİLAR, Çağdaş Avukatlar Grubu, ÇEKÜL, Demokrasi Platformu, Doğal Hayatı Koruma derneği, Gönüllü Hizmetliler Derneği, İlerici Gençler Derneği (İGD), İlerici Kadınlar Derneği (İKD), İş Müfettişleri Derneği (İM-DER), İzmir Savaş Karşıtları Derneği (İSKD), Kocaeli Devrimciler Birliği (KDB), NUSHED, Nükleer Karşıtı Platform, Sokak Çocukları Derneği vd. saymak mümkün.

İnsan hakları bölümünde yetmişli yıllarda faşistlerin Maraş'da uyguladığı kitlesel Alevi katliamı, 12 Eylül askeri cuntasının uygulamaları, Kürtler, Asuriler, Susurluk ile ilgili gelişmeler göze çarpar.

Ayrıca bunların dışında Avrupa'daki Türk ve Kürt örgütlerinin çıkardığı bildiriler var ki bunlarla ilgili tasnif ve envanter çalışması henüz bitmediği için bu aşamada fazla bir şey söyleyemiyoruz.

HOLLANDA TÜRKİYELİ İŞÇİLER BİRLİĞİ (HTİB)

Hollanda Türkiyeli İşçiler Birliği'nin arşiviyle ilgili olarak bir önceki bültenimizde bilgi vermiştik. HTİB arşivi, sadece Hollanda'nın değil Avrupa'daki göçmen Türk işçilerinin en eski örgütü olması açısından giderek artan ölçüde araştırmacıların ilgisini çekiyor. Hollanda'ya Türk işçilerinin göçünün 40. yılının yaklaşması hem HTİB arşivinin hem de konuyla ilgili diğer arşivlerin önemini artırıyor.

İlk kez 1992 yılı içerisinde envanteri çıkarılan bu arşiv daha sonraki yıllarda yapılan büyük ölçekli tamamlamalarla kapsam ve içerik olarak zenginleşti. HTİB arşivi, geçtiğimiz yıl, daha sonraki eklemelerin de envanteri çıkarılarak tamamlandı. Arşivin kapsamı şu anda 19,5 metre raf uzunluğundadır.

Kitaplar

1430 yeni kitabın eklenmesiyle birlikte Türkiye'nin sosyal tarihiyle ilgili kataloglanmış kitap sayısı 2001 yılı sonu itibariyle 13.666'ya yükseldi. 885'i Kürtler ile ilgili. Kitapların çoğu Türkiye'de yayınlanmış olanlardan oluşuyor.

Ancak hemen şunu belirtelim ki bunlar Türkiye ile ilgili kitap sayılarını tam ifade etmiyorlar. Çünkü, Türkiye dışında yayınlanmış olan ve uluslararası kitap kulüpleri aracılığıyla edindiğimiz kitaplar katalog sistemimizin özelliği icabı bu sayılara dahil edilmiyor. Dünyanın hemen hemen her köşesinden Türkiye'nin genel tarihi ve toplumsal hareketlerle

ilgili yayınlanmış kitaplar çok sistematik olarak izleniyor ve toplanıyor. Böylelikle kitap olarak Türkiye üzerine komple bir koleksiyon oluşturmayı hedefliyoruz.

Periyodikler

Sürelî yayınlar, göreceli olarak daha zor bir alanı oluştururlar. Çok farklı mekanlarda, farklı kuruluşlar tarafından düzensiz olarak yayınlanan yayınları eksiksiz toplamak deyim yerindeyse iğneyle kuyu kazmaya benzer. Türkiye ile ilgili dergi ve gazetelerden sayıları sürekli toplananlar 2001 yılı itibariyle 200'ün biraz altındaydı. Bu, geçen yıllara göre yaklaşık %40 bir düşüşe tekabül ediyor. Türkiye'deki ağır ekonomik kriz kimi örgütlerin yayın faaliyetini durdurmasına yolaçtı. Diğer bir neden ise sendikal yayınları toplamakta, bizden kaynaklanmayan bir güçle karşılaşmamızdan ileri geliyordu. Söz konusu güçlüğü aşmak için gereken önlemleri aldık. Hem toplayamadığımız sayıları biraraya getirmek hem de yenilerini aksamaksızın toplamak için uyarlamalar yaptık.

Sendikal yayınların toplanması, sürelî yayınlar çalışmamızın çok önemli bir alanını oluşturmaktadır. Bu sadece işçi sınıfı hareketinin nabzını tutmak için değil, bu yayınlar -emniyet teşkilatı dışında- hiçbir kuruluş tarafından düzenli toplanmadığı için de böyledir.

Türkiye'deki radikal-sol yayınlarda ise ciddi bir düşüş olduğunu tespit ediyoruz. Bunun ilk akla gelen nedeni Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz görünüyör. Kürtlerin Türkiye içi yayınları azalırken, Türkiye dışı yayınlarının aynı kalması (yaklaşık 30), ekonomik krizin sadece solcuları değil diğer toplumsal kesimleri de vurduğunu gösteriyor. Değişik sektördeki işveren kuruluşlarının yayınları ise aksamaksızın sürüyor. Öte yandan Avrupa'daki

göçmen kuruluşlarının yayınlarında ise bir artış eğilimi var. Ayrıca göçmen yayınlarındaki çeşitlilik ve profesyonel arayışlar özellikle dikkati çekiyor.

Biriktirdikleri dergileri Enstitü'ye devredenlerin sayısında bir artış eğilimi olduğunu daha önce belirtmiştik. Geçtiğimiz yıl, Türkiye İşçi Partisi (TİP) geleneğinden gelen Ahmet Hulusi Özturan; Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP) ve Türkiye Devrim Partisi (TDP) geleneğinden gelen Suat Bozkuş yıllardır biriktirdikleri süreli yayınları Enstitü'müze devrettiler. Suat Bozkuş sadece süreli yayınları değil biriktirdiği yüzlerce bildiriye de USTE'ne devretti. Böylelikle bizde olanlarla birlikte binlerce bildiriden oluşan bir koleksiyonu biraraya getirmiş olduk. Henüz

kesin envanteri çıkarılmayan bu koleksiyon mevcut haliyle de incelenebilir.

RADİKAL İSLAMİ BİR DERGİ: 'ÜMMET-İ MUHAMMED'

'Ümmet-i Muhammed', USTE Türkiye Bölümü'ne gelen yüzlerce süreli yayından sadece bir tanesi. Kimliği ister islam, ister sol, isterse milliyetçi olsun o da diğerleri gibi şu veya bu biçimde kapıdan sessizce içeri süzülür, sıraya girer, numarasını alır ve gösterilen yere yerleşir. Eğer herhangi bir araştırmacı bir gün ilgi duyup onu okuma salonuna indirmezse onsekiz derece sıcaklığındaki loş ve büyük bir depoda diğer binlercesi gibi onlarca yıl belki de bir-iki yüzyıl miyadını doldurmayı bekler. Şansı yaver gider önemi anlaşılırsa ömrünün

tamamlamadan önce mikrofilme çekilir ve ölümsüzlük yolculuğunda yepyeni bir serüvene atılır. Aksi takdirde şu fani dünyada 'hoş' veya 'boş' bir seda olarak kaybolur gider.

11 Eylül 2001 birçokları gibi bu derginin de kaderini değiştirdi ve birdenbire uluslararası politikanın projektörleri 'Ümmet-i Muhammed'in üzerine yöneldi. Çünkü o radikal İslami bir grubun, Kaplancılarının yayın organıydı. Büyük bir suç işlemişti: Bin Ladin ve Taliban'la ilişki kurmuştu ve kendilerinin dışında olan herkese meydan okumuştı! Hatta New York'taki ikiz kulelere saldırı fikrinin daha önce Anıtkabir'e planlanan aynı tür saldırı nedeniyle ondan kaynaklandığı ileri sürülüyordu. Yani deyim yerindeyse bütün parmaklar onu gösteriyordu. Herkes ondan söz ediyordu. Almanya istihbarat kuruluşu başkanı, CIA ondan bahsediyor, gazeteler onu manşete çekiyordu. Artık o televizyonlarda radikal islam konulu dökümanter filmlerin baş aktörüydü. Ama bütün bunlar onun Enstitü'müzün onsekiz dereceli loş deposundaki yerini hiçbir biçimde değiştirmemişti. O yine sessizce kendine özgü öyküsünü anlatmayı bekliyordu, aynı mekanı paylaştığı diğer binlercesi gibi... Ünlenmesine rağmen künyesi de değişmedi, kataloglandığı gün aldığı sıra ve yer numarası başucunda olduğu gibi duruyordu.

Title: 'Ümmet-i Muhammed: Hakimiyyet, Kayıtsız ve Şartsız Allah (c.c.)'ındır
Imprint: Düsseldorf.
Author-Org: İslam Cemiyeti (Düsseldorf).
Library call number: ZF 65816

NAZIM
HİKMET
RAZGRAD'TA.

2002 yılının 100. doğum yıldönümü olması nedeniyle Nazım Hikmet ile ilgili materyala özel bir ilgi uluslararası çapta artmaya başladı. Bilindiği gibi Nazım Hikmet dünya çapında ama özellikle sosyalist ülkelerde ve birçok Üçüncü Dünya ülkesinde oldukça tanınmış devrimci bir ozan. Bu ilgi geç de olsa Türkiye'de de artmaya başladı. Bu denli büyük bir ozanın kendi ülkesinde geç tanınması kuşkusuz çok acı bir olay. Özellikle sağ çevrelerin geçmişte yadsıdıkları Nazım Hikmet'i 'tanımak' için attıkları utangaç adımlar, o'nu devrimci, enternasyonalist kişiliğinden tümüyle arındırmaya yönelik çabaları ibret vericidir. Halbuki Nazım'ın devrimci yaşamı ve mücadelesiyle sanatı etle tırnak gibi içiçe geçmiş durumdadır. Devrimci yaşamı yadsındığı zaman Nazım'dan geriye bir şey kalmaz.

Sosyal tarih enstitüsü olarak bizim Nazım'ın sadece şair yanı ile değil, bununla birlikte ama daha çok o'nun komünist kişiliği ve devrimci mücadelesiyle ilgilenmemiz kuşkusuz anlaşılır bir şey. Nazım'la ilgili olarak Enstitü'müzde bulunan arşiv materyali daha çok o'nun parti

Özel bir koleksiyon: Nazım Hikmet

yaşamı ve devrimci mücadelesiyle ilgili. Bu materyal Nazım'ın devrimci yaşamına da belirli bir ölçüde ışık tutuyor.

Bilindiği gibi Nazım Hikmet sadece bir şair değil aynı zamanda bir komünist idi. Genç yaşta üyesi olduğu ve ölünceye dek bağlı kaldığı Türkiye Komünist Partisi'nde (TKP) zaman zaman yöneticilik de yaptı. Bu nedenle Enstitü'müzde bulunan TKP arşivlerinde Nazım ile ilgili materyala rastlamamız hiç de şaşırtıcı değil.

Mevcut TKP arşivlerinden sadece ikisinde Nazım Hikmet ile ilgili materyala rastlıyoruz. Bunlardan ilki TKP-Komintern arşivi. TKP-Komintern arşivinde 1925-1927 yıllarını kapsayan dönemle ilgili olarak Nazım'ın mektupları, elyazısı şiirleri ve Komintern'e gönderdiği açıklamalar var.

Nazım'ın devrimci mücadelesiyle ilgili asıl belgeler TKP-TBKP

(Duisburg) arşivinde bulunuyor. Bu belgeler arasında kuşkusuz en önemlileri, Nazım'ın, TKP'nin geniş kitlelere yönelik kürsüsü konumunda olan 'Bizim Radyo'ya yazdığı propaganda yazılarıdır. Bu yazılar basit dille güncel gelişmeleri yorumlayan, hayatın her alanına yönelik, kimi zaman ajitatif bir karektere bürünen Marksist literatürdeki deyimiyle politik propaganda yazılarıdır.

Bunların dışında Nazım ile ilgili materyala en fazla Vâ-Nû arşivinde rastlıyoruz. Bilindiği gibi Vâlâ Nureddin Vâ-Nû ve eşi Müzehher Vâ-Nû, Nazım'ın sadece en iyi arkadaşları değil aynı zamanda ve özellikle Nazım'ın uzun hapisane yaşamında o'nun bir nevi dışarıya açılan penceresi gibiydiler. Bu çerçevede Nazım'ın şiirlerini ve diğer eserlerini daktilo ediyorlar ve bir kopyasını da saklıyorlardı. Bu nedenle Nazım'ın hapisaneden gönderdiği şiirler Vâ-Nû arşivinde

yer alıyorlar. Ayrıca 'Memleketimden İnsan Manzaraları'nın birinci ve dördüncü kitaplarının; 'Onlar' ve 'Sabahat' başlıklı eserlerin metinleri Vâ-Nû arşivinde bulunuyor. Nazım'ın ayrıca Bursa hapishanesinden Vâ-Nû'lere gönderdiği mektuplar da -ki sayısı yüzden fazla- bu arşivde yer alıyor.

Vâ-Nû arşivinden sonra Nazım ile ilgili materyalin en yoğun olarak bulunduğu koleksiyon Kemal Sülker arşividir. Kemal Sülker, sadece ilerici sendikal hareketin etkin bir yöneticisi değil aynı zamanda bir yazardı ve yazarlık çalışmalarının önemli kısmı da Nazım Hikmet üzerinde yoğunlaşmıştı. Bu nedenle Sülker arşivinde Nazım Hikmet ile ilgili bir hayli döküman toplanmış olduğunu görüyoruz. Ayrıca bu arşivde Nazım'ın Orhan Kemal'e ve Kemal Sülker'e gönderdiği mektuplarda var.

E. S. Reddy, Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Yardımcılığı ve Anti-Apartheid Merkezi'nin direktörlüğü görevinde bulundu ve şimdi ülkesi Hindistan'da yaşıyor. Aynı zamanda bir Nazım Hikmet hayranı. Nazım'la ilgili dünyanın değişik mekanlarında, bu arada Amerika'da ve Güney Doğu Asya'da yayınlanan eserleri topluyor, internet sayfalarını tarıyor. Şimdiye dek topladıklarını Enstitü'müze bağışladı ve biz de onları 'E. S. Reddy Koleksiyonu' aldı altında araştırmacıların hizmetine açtık.

Kütüphanemizde ise Nazım'ın değişik dillerde yayınlanmış 70'den fazla kitabı bulunuyor. Nazım'la ilgili kitapların sayısı yüz civarındadır. Ayrıca, Nazım'ı hapishaneden kurtarmak için başta annesi Celile hanımın ve o dönemdeki toplumun aydın kesiminin geniş ölçüde katıldığı 'Nazım Hikmet'e af' etkinlikleri çerçevesinde çıkarılan 'Nazım Hikmet' başlıklı gazetenin bir sayı hariç tüm sayıları Enstitü'müzde mevcut. Yazılı materyalin dışında Nazım ile ilgili en önemli koleksiyon

okuduğu şiirlerinin ve konuşmalarının kaydedildiği bantlardır. Nazım yurtdışına çıktıktan sonra Sovyetler Birliği dışındaki sosyalist ülkeleri de sık sık ziyaret ederdi. Bunların arasında Macaristan da vardı. Budapeşte Radyosu'nun Türkçe Servisi Nazım'ın uğrak yerlerinden birisiydi. Nazım her gelişinde Budapeşte Radyosu Nazım ile röportaj yapar ve şiirlerini okutup yayınlardı. Röportajların bir kısmı ise sosyalist ülkelerin değişik şehirlerinde, örneğin Moskova ve Berlin'de, ama Budapeşte Radyosu için yapılmışlar. Sosyalist Blok'un dağılmasından sonra Budapeşte Radyosu Nazım ile ilgili ses bantlarını Enstitü'müze bağışladı.

8 banttan oluşan ve uzunluğu 7 saati bulan konuşmalar büyük ölçüde şiir, edebiyat, sanat üzerinde yoğunlaşıyor.

Afişler: Nazım'la ilgili olarak Enstitü'müzde bulunan afişler o'nu anmak için düzenlenen etkinliklerin afişlerinden oluşuyor. Büyük bir kısmı Türkiye'den olmakla birlikte özellikle Batı-Avrupa'dan olanlar da var. Afişler 70'li yıllardan başlamak üzere günümüze dek uzanıyor.

Fotoğraflar: Nazım'la ilgili fotoğrafların önemli bir kısmı yurtdışına çıktıktan sonra Bulgaristan'a yaptığı gezilerle ilgilidir. Ayrıca Vâ-Nû arşivinde yeralan bazı fotoğrafları mevcut. Öte yandan Sülker koleksiyonuyla birlikte gelen birçok fotoğrafın olduğunu tespit edebiliyoruz.

NAZIM'IN MEKTUP VE YAZILARINDAN BİRKAÇ ÖRNEK

Nazım Hikmet'in 'Bizim Radyo'da yayınlanmış olan ve Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı-TÜSTAV (<http://www.tustav.org>) tarafından Enstitü'müze emanet olarak bırakılan Türkiye Komünist Partisi (TKP) arşivinde yeralan

propaganda yazılarından bir tanesi:
30.7.1962 N. H.

FAŞİSTLERLE AĞIZBİRLİĞİ YAPMADAN ÖNCE DÜŞÜNÜN BİRAZ

Turancılar, ırkçılar, faşistler bir düşünceyi, bir adamı kötülemek istediler mi: 'Böyle düşünmek komünistlikdir, bu adam komünistdir!' diye yaygarayı basıyorlar. Türk burjuvasının gerici çevreleri, çiftlik sahipleri, köy ağaları da öyle, menfaatlerine zarar verebilecek her harekete, her isteğe: 'Bu komünistlikdir!' damgasını vuruyorlar. Satılık politikacılar, yabancı devlet ajanları, siyasi polis, karanlık işlerini keyiflerince görebilmek için: 'Komünizm tehlikesini' dillerinden düşürmüyorlar.

Anayasanın bugünkü haliyle de olsa gerçekleşmesini istemek komünistlikdir. Toprak reformunun yapılmasını istemek: komünistlikdir. İşçiye grev hakkının tanınmasını istemek: komünistlikdir. Köyde çiftlik sahibinin, ağanın; şehirde patronun, vurguncunun istismarını; hiç değilse gemlemeğe çalışmak: komünistlikdir. Yobazın ve faşistin karşısına, medeni insan haklarıyla çıkmak: komünistlikdir. Türk ordusunun yalnız Türk'ün emrinde olmasını istemek: komünistlikdir. Sözün kısıası; milletimizin ezici çoğunluğunun, emekçi köylünün, işçinin, esnafın, aydının en basit haklarını korumaya kalkışmak: komünistlikdir. Dış ve iç politikamızı ve memleket ekonomisini yabancı devletlerin boyunduruğundan kurtarmağa çabalamak: komünistlikdir. Yani, bugünkü memleket şartları içinde: haklıdan, doğrudan, ileriden yana yapılabilecek şeylerin tümü: komünistlikdir, komünistlikdir!!!... İnsafla düşünülecek olursa: ileri, haklı, yurtsever ve halktan yana olan her düşünceye, her isteğe, her harekete, komünistlik damgasının vurulması kuru bir iftira değildir.

Yurdunu, halkını seven onun hakları ve hürriyetleri için çarpışan her adama 'Komünist' denmesinde bir hakikat payı vardır. İleri, haklı, yurtsever, halkçı her hareket komünistlik değildir. Ama, komünistlik te ileri, haklı, yurtsever, halkçı bir harekettir. Yurdunu ve halkını seven ve onun hakları, hürriyetleri için dövüşen her adam komünist değildir. Ama komünistler de yurtlarını ve halklarını severler ve onun hakları, hürriyetleri için çarpışırlar. Bizde, toprak reformu için, işçi sınıfının ekonomik hak ve hürriyetleri için, küçük esnafın, küçük memurun korunması için, gerçekten milli bir sanayi kurulması için, demokratik haklar için, katkısız milli bağımsızlık için, insan şerefi, insan haysiyeti için dövüşenler arasında, ön saflarda Türk komünistleri de vardı ve vardır. Öyle olmasaydı, gerici kuvvetler komünistlerden böylesine korkar mıydı? Tarihimize bakın! Sosyal adalet için ayaklanmış halk hareketleriyle bir baştan bir başa aydınlanır! Sosyal adalet isteğinin en gerçek ifadesi, ilmi nazariyesi olan sosyalizme, komünizme kökü dışarıdadır filân demekle iş bitmez. Sosyalizmin, komünizmin tarihi kökleri, topraklarımızda gelip geçmiş ve sürüp giden sınıf kavgalarının içindedir. Bütün gerici kuvvetlerin, komünistlerle-rimizi baş düşman bilmeleri, işte biraz bu yüzdendir de...

Bütün bu gerçekleri böylece tekrarladıktan sonra, asıl söylemek istediğimiz konuya geldik. Komünist olmayan ilerici bir adama: 'Sen komünistsin' diye şantaj yapılırca, o adamın tepkisi: 'Ben komünist' değilim demek olmalıdır. Yani doğruyu söylemek. Fakat ne yazık ki, çoğu kere şantajdan ürken ilerici adam: 'Ben komünist değilim, komünistler insan şerefini tanımazlar. Komünistler totaliterdir' filân gibi sözler de ediyor. Komünistleri kötülemekle, faşistlerin, belki de siyasi polis baskısından kurtulabileceğini sanıyor. Yahut ta, o ilerici adam, komünistlerin insan haysiyetini, şerefini

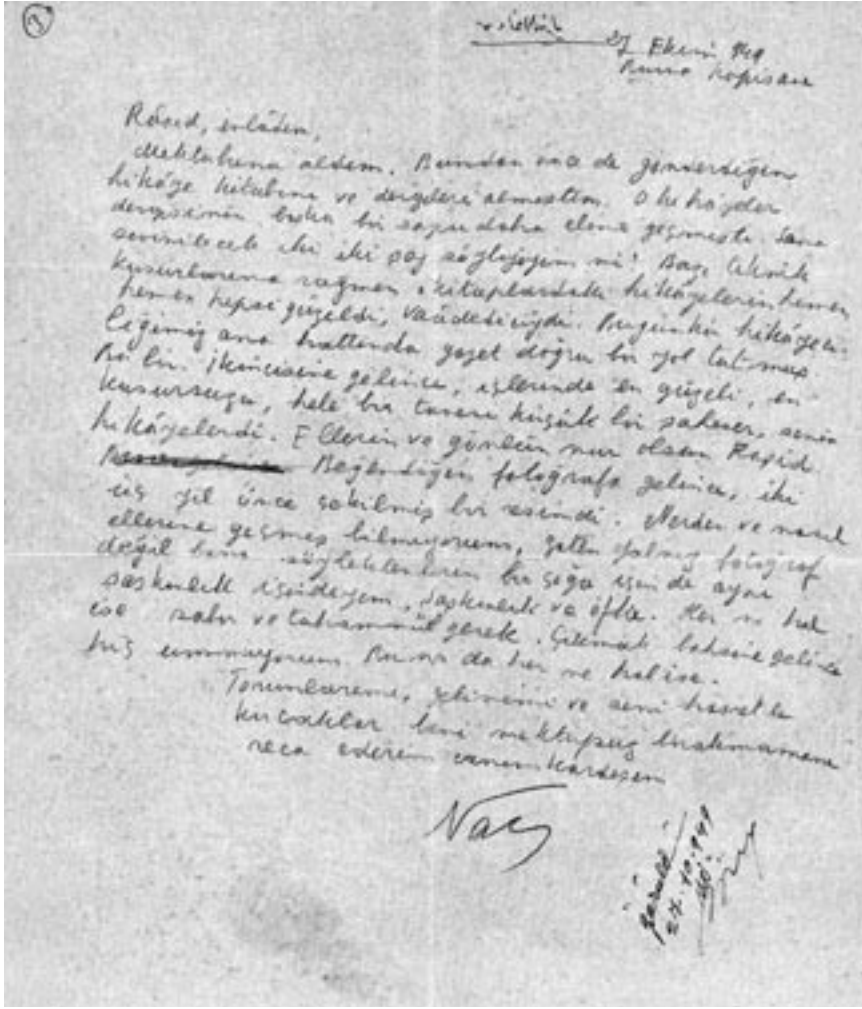

KEMAL
SÜLKER VE
ARKADAŞLARI
MOSKOVA'DA
NAZIM
HİKMET'İN
MEZARINI
ZİYARET
EDİYORLAR.
(SÜLKER
KOLEKSİYONUNDAN,
TARİH
BELİRSİZ).

gerçekten de tanımadıklarını sanıyor. Eğer bu işi baskıdan, şantajdan kurtulmak için yapıyorsa, faydasız! Çünkü faşist ona: 'Bakın taktik yapıyor, yüzüne komünist düşmanı maskesi takıyor komünistliğini gizlemek için,' diye saldırmakta devam edecektir, ediyor da. Komüniste karşı faşistin ağzını kullanarak saldırmak, ilerici adamı, faşistin ve polisin baskısından kurtaramaz. Faşizmle herhangi bir işte ağız birliği

yapmak faşizmin ekmeğine yağ sürmektir. Yok, eğer ilerici adam, komünistin kötü kişiliğine gerçekten inanıyorsa, bu inancının neden dolayı faşist propagan-dasıyla uygun düşüğünü de iyice düşünmeli. Siyasi haklarından mahrum, elikolu bağlı, ama dövüşmekte devam eden Türk komünistine karşı, gazeteli, mebuslu, senatörlü, bankerli, köy ağalı faşistle ağız birliği yapmadan önce düşünmeli biraz.

NAZIM'IN
ORHAN
KEMAL'E
GÖNDERDİĞİ
MEKTUP.
NAZIM,
ORHAN
KEMAL'E
GERÇEK
İSMİYLE
(RÂŞİD
ÖĞÜTÇÜ)
HİTAP EDİYOR.

NAZIM HİKMET'DEN ORHAN KEMAL'E
(KEMAL SÜLKER KOLEKSİYONUNDAN)

7 Ekim 1949
Bursa Hapishane

Râşid evlâdım,

Mektubunu aldım. Bundan önce de gönderdiğin hikâye kitabını ve dergileri almıştım. O hikâyeler dergisinin başka bir sayısı daha elime geçmişti. Sana sevinilecek iki şey söyleyeyim mi? Bazı teknik kusurlarına rağmen o kitaplardaki hikâyelerin hemen hemen hepsi güzeldi, vaadediciydi. Bugünkü hikâyeciliğimiz ana hattında gayet doğru bir yol tutmuş. Bu bir. İkincisine gelince, içlerinde en güzeli, en kusursuzu, hele bir tanesi küçük bir şaheser, senin hikâyelerdi. Ellerin ve gönlün nur olsun Raşid. Beğendiğin fotoğrafa gelince, iki üç yıl önce çekilmiş bir resimdi. Nerden ve nasıl ellerine geçmiş bilmiyorum. Zaten yalnız fotoğraf değil bana söylediklerin bir çoğu için de aynı şaşkınlık içindeyim. Şaşkınlık ve öfke. Her ne hal ise. Sabır ve tahammül gerek. Çıkmak bahsine gelince hiç ummuyorum. Buna da her ne hal ise.

Torunlarımı, gelinimi ve seni hasretle kucaklar beni mektupsuz bırakmamamı reca ederim canım kardeşim.

İmza: Nazım

Görüldü
27-10-1949
Md.
imza

NAZIM HİKMET'DEN KEMAL SÜLKER'E

17.2.944 Bursa

Kardeşim,

Mektubunuzu aldım, mektubunuz demek sıhhat haberiniz demektir, çoktandır ondan habersizdim, haber almış olunca sevindim

Çıkarmak istediğiniz öteki kitap hakkında - Malzeme bakımından - size hiç bir faydam dokunmayacak. Çünkü hakkımda iyi, kötü yazılan şeyleri toplamağı, biriktirmeğı şimdiye kadar akıl etmedim, bundan sonra da akıl edeceğim yok galiba. Ne yalan söyleyeyim, beni, yazıcı olarak, muayyen durumları olan profesyonel münekkitlerin, yazıcıların hakkımdaki fikirlerinden ziyade, okuyucu kütlemin tenkitleri ilgilendirir. Onların fikirlerini alabilseydim, onlar yazsalar bu yazıları toplardım, biriktirirdim ve elbette ki bizim kafaları dört köşe profesyonellerimizden çok daha bana terbiye edici, yol gösterici faydaları dokunmuş olurdu. Bununla münekkidin rolünü inkâr ediyorum sanmayın. Bilâkis münekkide, ama meselâ Nurullah Ataca, yahud Peyami Safaya değil, münekkide, hatta isterse sosyal bakımdan düşman safında olan, sahici münekkide her yazıcının elbette ki ihtiyacı vardır.

Müsveddeleri bir kere de bana göstermek iyiliğinde bulunacağınızı söylüyorsunuz. Buna pek sevindim. şundan dolayı ki, hakkımda yazılmış bir kitapta beni en çok ilgilendiren şey, şahsım hakkında düşünceler değil, inandığım şeylerin doğru verilmiş olmasıdır.

Günler geçiyor. Hayattan memnunum, zaten ondan hiç bir vakit şikâyetçi olmadım. Hayattan korkmuyorum ki şikâyetçi olayım ve ondan ümidimi kendim için ve kendimden önce insanlarım, sevgilerim için hiç bir zaman kesmiş değilim ki şikâyet edeyim.

Gözlerinden öperim kardeşim. Sıhhatli, ümitli ve iyimser olmanızı dilerim.

Nâzım Hikmet

NAZIM
HİKMET
RAZGRAD'TA
TÜRLERE
HİTAP EDİYOR.

USTE OKUMA
SALONU.

Bilgi akışında okuma salonunun yeri

FRANK DE JONG
USTE DİŞ İLİŞKİLER
BÖLÜM BAŞKANI

Okuma salonunu bir enstitünün kalbine benzetmek sanıyorum pek yanlış olmayacaktır. Çünkü toplanan bütün materyal birçok aşamadan geçtikten sonra esas amacına yönelik olarak okuma salonuna indirilir; okunmak, irdelenmek ve sonuçlar çıkarılmak için araştırmacının önüne konulur. Şimdi o, yani araştırmacı, konusuna yoğunlaşabilmek için gereken koşulların oluşmasını arzu edecektir. Bunda da tümüyle haklıdır. Rahat, modern ve hızlı bir servise sahip okuma salonu araştırmacıların verimli çalışması için bir hayli önemlidir. İşte Enstitü'müz uzun yılların deneyimiyle araştırmacının isteğine uygun olarak okuma salonunu sürekli olarak yenilemeye çalışıyor. Bunu da iki biçimde yerine getirmeye çalışıyoruz. İlk önce okuma salonunda çalışmayı deyim yerindeyse zevkli duruma getirmeye çalışıyoruz. Enstitü'nün okuma salonu bir

zamanlar liman olan ama 90'lı yıllardan sonra yeni ve modern bir yerleşim yerine dönüşen bir alana bakıyor ve önündeki kanal ile birlikte harika bir görünüm oluşturuyor. Dünyanın her tarafından gelen araştırmacılar bu güzel manzaralı modern ve geniş salonda çalışmaktan zevk duyuyorlar. 60 kişinin rahatlıkla çalışabildiği salonda internet ve online katalog programının bulunduğu on tane bilgisayar bulunuyor. Laptopunuzu kullanabileceğiniz gibi bizden günlük olarak kiralayabilirsiniz de. Mikrofilm ve mikrofiş okuma aletlerinin yanında salondaki fotokopi ve yazıcıyı da kullanabilirsiniz. Anlaşılabilir nedenlerle ve dünyanın diğer enstitülerinde olduğu gibi sadece basılı eserleri siz kopyalayabilirsiniz; ama arşiv materyalinin kopyalanması ancak görevliler tarafından yapılabilir. Okuma salonunun modernliğinin ve rahatlığının yanında hızlı bir servis kesinlikle gereklidir. USTE'nin ticari bir kuruluş olmadığını bilmem belirtmeye

gerek var mı. İstedığınız materyalin kopyalanma veya posta masrafı hariç sizden herhangi bir ücret talep edilmez. Araştırma yapmak herkes için serbesttir, hiçbir önkoşula tabi değildir. İsteddiğiniz materyalin depolardan okuma salonuna indirilmesi yaklaşık yarım saat sürer. Uzun süre arşiv materyali üzerinde çalışma yapacaklar için -eğer boş ise- bilgisayarlı özel çalışma odaları tahsis edilir. Arşiv materyali anlaşmalı olduğumuz kurumlar hariç hiç bir biçimde dışarıya ödünç verilmez. Ancak uzak ülkelerden gelen ve zamanı kısıtlı olan araştırmacıları gözönünde tutarak 1979 yılından sonra basılan kitapları belirli koşullarla dışarıya ödünç verebiliyoruz. Enstitü'müzde olan materyalden yararlanmak için her zaman mutlaka Amsterdam'a gelmeniz gerekmiyor; (user.service@iisg.nl) adresine başvurarak istediğiniz materyali, kopyalama ve posta masrafını ödemek kaydıyla, isteyebilirsiniz. Ancak sözkonusu materyal Enstitü'ye emanet olarak bırakılmışsa ve sahibinden izin almak gerekiyorsa, kuşkusuz bu koşulun yerine getirilmesi gerekir. Ne var ki bu tür materyal fazla değildir. USTE'deki materyalin büyük bir çoğunluğu hiç bir ön koşula tâbi olmadan incelenebilir. Üstelik, geçmişten farklı olarak,

arşivler dahil bütün materyale online ulaşabilmeniz için teknik olanakları alabildiğine uygulamaya çalışıyoruz. Yüzlerce arşivin envanterini internete yüklememiz bunlara sadece bir örnektir (<http://www.iisg.nl/archives/findingaids.html>). Enstitü'nün internetteki sayfası sürekli yeniliklerle doludur. Okuma salonuna verdiğimiz önem belki bazılarına abartı gibi gelebilir. Aslında sorun sadece teknik bir sorun değildir; özgür bilgi akışıyla da doğrudan bağlantılıdır. Herkesin araştırma yapabilmesi, bilgiye engelsiz ulaşabilmek özgürlüğünün bir parçasıdır. Bunun önündeki engellerin kaldırılması çağdaş yaşamın ve demokrasinin derinleştirilmesinin vazgeçilmez bir gereğidir. Biz USTE olarak yaptığımız işi bu çerçevede değerlendiriyoruz ve bu doğrultuda attığımız her adım bize büyük zevk veriyor.

Uste Türkiye Bölümü'nün internet sayfası

USTE'nin internet sayfası neredeyse on yıldır aktif ve yıllık ziyaretçi sayısı bir milyonu çoktan aştı bile. Türkiye Bölümü'nün de kendi koleksiyonları ve çalışmalarıyla ilgili olarak bir internet sayfası açması için özellikle Türkiye'den gelen istemleri dikkate alarak konuyu 2002 yılı çalışma programımıza almıştık. Nihayet bu isteme yanıt verebildiğimiz için sevinçliyiz. Türkiye Bölümü'nün internet sayfasında Türkiye ile ilgili olarak Enstitü'müzde bulunan arşiv, kitap, süreli yayınlar, görsel koleksiyonlarla ilgili bilgi bulabileceksiniz. Bunun yanında

online kaynak taraması yapabilmek için kimi pratik verilecek. Öte yandan bazı konularda dijital sergiler açacağız veya bazı özel koleksiyonlarımızı daha geniş olarak tanıtmak olanağını elde edebileceğiz. Bu anlamda ilk örneği 100. doğum yıldönümü nedeniyle Nazım Hikmet için yaptık. Buna benzer özel konular ve sergilerle kimi zaman karşılaşabilirsiniz. Yani internet sayfamız duragan değil aktif olacak. Türkiye Bölümü'nün internet sayfasına USTE'nin ana sayfasından (<http://www.iisg.nl>) 'collections' başlığını tıklayarak ulaşabilirsiniz.

Hollanda'daki azınlıkların kültürel mirası

Hollanda Arşivciler Birliği (DIVA) 11 Ekim 2001 tarihinde USTE Konferans Salonu'nda 'Azınlıkların kültürel kalıtımlarının ve arşivlerinin korunması' konulu bir konferans düzenledi. Konferansa resmi ve özel kurumlardan yüzden fazla kişi katıldı. Enstitü'müzün Araştırma, Orta-Doğu ve Türkiye bölümlerinden Jan Lucassen, Roel Meijer ve Zülfikar Özdoğan'ın katıldığı konferansta azınlık gruplarının arşivlerinin koruma altına alınmasıyla ilgili sorunlar ele alındı, varılan noktanın tespiti yapıldı, yakın dönemde yapılması gerekenler planlandı.

Bu arada şimdide dek gerçekleştirilen kimi uygulamaların sonuçları irdelendi, deneyim alışverişinde bulunuldu.

Öte yandan USTE, Hollanda'daki azınlık gruplarının arşivlerine yönelik çalışmaları yönlendirmek amacıyla bir çalışma grubu oluşturdu. Türkiye Bölümü'nün de katıldığı grupta çalışmalar iki yönlü olmak üzere planlandı. Öncelikle azınlıklarla ilgili materyalin tespitine yönelik iki çalışma başlatıldı. Hollanda genelinde bütün kurumlarda ve özel olarak Enstitü'müzde azınlıklarla ilgili

materyalin tam bir envanterini çıkarıp katalog olarak bastırmak. İkincisi; koruma altına alınması öncelik taşıyan arşivlerin biran önce Enstitü'ye ulaşmasını sağlamak. Bu çerçevede Hollanda Faslı İşçiler Derneği'nin (KMAN), Fas Komitesi'nin ve Irkçılığa Karşı Komite'nin arşivleri Enstitü'müze ulaştı. Bu yöndeki çalışmalar diğer azınlık gruplarını da kapsamak üzere yoğunlaştırılacak. Özellikle bir dönem aktif olup kendini fesheden Güney Avrupa ülkelerinin azınlık örgütlerinin arşivlerinin toplanmasına öncelik verilecek. Türkiye Bölümü ise birinci kuşak işçilerin ilk örgütlenme çalışmalarıyla ve islami kuruluşlarla ilgili materyalin toparlanması için özel projeler geliştirecek. Bunlarla ilgili gelişmeleri 'Sosyal Tarih'in bir sonraki sayısında bulabilirsiniz.

ULUSLARARASI SOSYAL TARİH ENSTİTÜSÜ'NDEKİ KOLEKSİYONLARDAN SEÇMELER

• P.B.Aksel'rod • F.G. Babeuf • Micheal A.Bakunin • August Bebel • Petr A. Kropotkin • Eduard Bernstein • Friedrich Engels • Paul Hertz • Karl Kautsky • Petr L. Lavrov • W. Liebknecht • K. Liebknecht • Karl Marx • Gustav Mayer • Max Nettlau • Robert Owen • Aleksandr N. Potresov • Pierre Ramus • Leo Trotski • R. Luxemburg • G.V.Plechanov • Sylvia Pankhurst • Klara Zetkin • Grigorij P. Maksimov • P.Turati • E. Mandel • Max Beer • D.W. Russell •

Commune de Paris • Communist International (COMINTERN) • İkinci Enternasyonal • Sosyalist Enternasyonal • Sosyalist İşçi Enternasyonalı •

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) • Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) • Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ETUC) • Hollanda Sendikalar Federasyonu (FNV) ve bağlı tüm sendikalar • Federacion Anarquista Iberica (FAI) • OECD Sendikal Danışma Komitesi •

Uluslararası Sosyalist Gençlik Birliği (IUSY) • Fransız Öğrenci Hareketi • 1989 Çin Demokrat Öğrenci Hareketi • Savaş Aleyhtarları Enternasyonalı • Amnesty International (Genel Merkez) •

TÜRKİYE İLE İLGİLİ ARŞİV VE KOLEKSİYONLARDAN BAZILARI

Türkiye Komünist Partisi (TKP)-Komintern (Moskova'dan mikrofilm/yaklaşık 40.000 sayfa • Türkiye, Azerbaycan ve İran komünist partileri - Bakü'den mikrofilm (yaklaşık 10.000 sayfa • TKP/TBKP (Duisburg arşivi) • Köy Enstitüleri koleksiyonu • Kemal Sülker • Dr. Hikmet Kıvılcımlı • Fuat Fegan • Vâlâ Nureddin Vâ-Nû • Müzehher Vâ-Nû • Nazım Hikmet • Zekeriya Sertel • İsmail Arar • Yusuf Ziya Bahadımlı • Celal Küçük (DİSK- Lastik iş) • Sina Pamukçu (DİSK) • Yücel Özkök (DİSK) • İsmail İnan (Türk-iş) • 'Devrimci İşçi' (Hollanda) • Lissy Schmidt (Kuzey Irak'ta öldürülen Alman gazeteci) • Robert Anhegger (Türkolog) • Türkiye'de İnsan Hakları ve Muhalefet Hareketleri (dökümantasyon) • Avrupada Türk-İslami hareketler • Türkiye İnsan Hakları Komitesi • International Society Kurdistan (ISK) • de Stichting Nederland Koerdistan • Johannes H. Kramers (İslamolog) • Tom Etty (Hollanda'lı sendikacı) •

Doğu Halkları Kurultayı belgesel filmi - 1920 - Bakü • Türkiye İşçi Partisi (TİP) film koleksiyonu • 'Kırmızı gül buz içinde' (İbrahim Kaypakkaya belgeselinin tüm çekimleri) • Türkiye-Transkafkasya ilişkileri (Tiflis'ten mikrofilm / şimdilik araştırmaya kapalı) • Türk sendikacılarla sözlü tarih kayıtları • Türkiye sendikal hareketinin fotoğrafları • TKP etkinliklerinin fotoğrafları • Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın özel fotoğrafları • İsmet İnönü ve Adnan Menderes fotoğrafları • Mücadele marşları ve direniş türküleri (Türkçe ve Kürtçe) • Hollanda'daki göçmen işçilerin ve Türkiye'deki 1 Mayıs mitinglerinin video filmleri •